

Vallás és politika

Fundamentalizmus az Egyesült Államokban

Fundamentalizmus – ma lépten-nyomon találkozunk ezzel a szóval. Rendszerint csak az iszlámmal hozzuk összefüggésbe, azokkal a radikális moszlimokkal, akik hitükért megölnék másokat és önmagukat is, s közben figyelmen kívül hagyjuk a saját egyházainkon belüli fundamentalista áramlatokat, amelyek szintén pusztító méreteket ölthetnek. Feltűnő, hogy a keresztyén hit csak azokat az embereket tudja megbetegíteni, akik túlságosan kegyes/vallásos körökből jönnek. Ezek az „ortodox” keresztyének Európában kisebbségben vannak, Amerikában azonban már döntően befolyásolják a politikát és a társadalmat. Az Egyesült Államok déli részén, az ún. *Bibel-Beltben* (Biblia-övezetben) találjuk meg a vallásos jobboldaliak túlnyomó részét. Ezek valóságosan hisznek abban, hogy küszöbön áll a világ vége; számolnak a Messiás visszatérésével és az utolsó ítélettel, amely jókra és gonoszokra osztja majd az embereket, és kárhózatba taszítja, vagy üdvösségre vezeti őket. Mi csak csodálkozni tudunk a következő számadaton: Szinte minden második amerikai az ún. újjászületett keresztyének közé számítja magát. Mintegy minden harmadik rendszeresen elgondolkodik a világ végéről.

A fekete-fehér gondolkodásmód az egyik jellemző ismertetőjegye a fundamentalizmusnak. Közbenő árnyalatok nem léteznek. Ez a radikális kompromisszum-képtelenség csírájában fojtja el a párbeszéd minden lehetőségét. 2001. szeptember 11-e óta a fundamentalisták megint előrenyomulóban vannak. Akkoriban a konzervatív baptista prédikátor, Jerry Falwell megpróbálta úgy értelmezni a terrortámadásokat, hogy azok Isten büntetései népének erkölcsi hibáiért. Szidta a pogányokat, a feministákat, a homoszexuálisokat és így tovább.

George W. Bush – az ekkléziogén neurózis áldozata?

Sok minden utal arra, hogy az amerikai elnök is vallásának áldozata, és hite betegítette meg. Eugen Drewermann teológus és pszichoanalitikus Bush viselkedésében világos jeleket látja annak, hogy az elnök csődkomplexusban szenved. Gyerek- és fiatal korában mindig nagyhatalmú, sikeres apjának árnyékában állt. Az ifjabb Bush volt a család fekete báránya: egy csomó nehézséggel küzdött, s ezeket megpróbálta bőséges

„Ujjal mutatok rájuk, és a szemükbe mondom: Ti is okai vagyok ennek.”

Nyugtalanító, hogy a keresztyén fundamentalisták milyen jelentősen határozzák meg Amerika politikáját. Bush állítólag a keresztyének ügyéért harcol. Ezek a keresztyének a jó és a rossz közötti harcnak tartják a közéleti eseményeket, és azt mondják, hogy ebben a hívő keresztyének fognak győzni a nem-keresztyének ellen. Hisznek a mennybevitelben: A hívőket magával viszi Krisztus, mihelyt visszatér a földre, a hitetleneknek viszont félniük kell a világvége retteneitől.

Bush, aki megtért keresztyénnek nevezi magát, nemigen szalaszt el egyetlen lehetőséget sem arra, hogy belekeverje a politikai vitákba a fiatalok és a felnőttek szexuális viselkedését. „Aki szexuális életet él a házasság előtt, az nincs velünk, az ellenünk van.” Bushnak az a célja, hogy az önmegtartóztatást tegye a szexuális nevelés közepévé, mégpedig világszerre. Protestáns és katolikus fundamentalisták egyaránt lelkesen tapsolnak neki. Szavazataik döntően hozzájárultak második választási győzelméhez. Az ENSZ több konferenciája fuladt már kudarcba azért, mert az Egyesült Államok nemzetközi politikát akar űzni a szexuális önmegtartóztatásra vonatkozó nézeteivel. Már több mint 500 millió dollárt költöttek a szüzesség propagálására. „Kizárólag önmegtartóztatás” – ez a mottója annak az agymosó programnak, amellyel beleverik az ifjúságba, hogy az AIDS elleni egyetlen védelem nem a „biztonságos szex”, hanem a „no sex”. Azok a szervezetek, amelyek nyilvánosan síkra szállnak a gumióvszer mellett, már nem tudják, hogyan finanszírozzák akcióikat. A pénz ugyanis már csak a szélsőjobboldali csoportokhoz ömlik, amelyek a „Kizárólag önmegtartóztatás”-t hirdetik.

alkoholba fojtani. Szülei a presbiteriánus és az episzkopális egyház hívei voltak. Az ismert prédikátor és evangélista, Billy Graham régóta a család barátjának számít. Egy Grahammal eltöltött hétvége döntő változást hozott az ifjabb Bush életébe: „Beszélgetéseink eredményeként s az ő inspirációjára beletekinttem a szívembe, és átadtam életemet Jézus Krisztusnak”, emlékezik ma George W. Bush.

Ennek a személyes megtérésnek az lett a következménye, hogy Bush azonnal lemondott az alkoholról és a cigarettáról, és szigorú, fegyelmezett életet él. Ehhez nem csupán a rendszeres hosszútávfutás és a súlyemelés tartozik hozzá, hanem a naponkénti bibliaolvasás és imádság is. A kormányulást is mindig imával nyitja meg az elnök. A Fehér Házban minden nap bibliaórával kezdődik. A részvétel nem kötelező ugyan, de Bush szívesen látja, ha munkatársai kora reggel a Szentírásból merítenek erőt a megerőltető munkanaphoz. Belső meggyőződésének része természetesen az is, hogy misszionáriusnak tartja magát, és cselekvését ez a kérdés irányítja: „Mit tenne Jézus?” Bushnak meggyőződése, hogy Jézus Krisztusban személyes tanácsadóra talált, aki nyilvánvalóan azzal bízta meg, hogy egymás után vezesse a háborúkat a „gonosz” ellen. Nem csupán Eugen Drewermann csodálkozik ezen: „Az ember nem gázolhat hullákon, ha Jézus útján akar járni. Aki az Újszövetségből olvassa ki a megelőző háború kötelezettségét, aki a Hegyi beszédből veszi annak igazolását, hogy szándékosan megöli emberek százait, az vagy nem értette meg a keresztyéniséget, vagy mérföldes lépésekkel távolodik tőle.”

Már az idősebb Bush azt mondta az Irak elleni első, 1991-es háborúban, hogy a háború kimenetele csak a jó győzelme lehet. „A jó győzelme” több mint 200 000 ember életébe került Irakban. Százvezrek váltak nyomorékká. Istennel az oldalán George W. Bush most arra tett kísérletet, hogy felülmúlja apját, és még nagyobb és jobb háborút vezessen, mint amaz. Eugen Drewermann szemében ez egyértelmű utalás arra a vallási eredetű neurózisra, amely kisebbségi komplexussal és nagyvárosi mániával párosul. A republikánusok üzenete azonban így hangzik: „George Bush a Gondviselés embere. Aki George Bush ellen van, Isten ellen van.” Maga az elnök prófétának tartja magát. Tudni véli, mi Isten akarata, nem csupán az amerikai nemzet, hanem az egész világ számára is.

A protestáns színezetű fundamentalisták Jézus Krisztust állítják mindent uraló figuraként életük középpontjába. Isten olykor a messiás háttérbe szorul. Baden-Württembergben, ahol a pietizmus különösen erős gyökerekkel bír, gyakran lehet

hallani ezt a kérdést: „Van Önnek dátuma?” Ami azt akarja jelenteni: „Meg tudja nevezni újjászületésének időpontját? Azt a napot, amikor Jézus Krisztus belépett az Ön életébe?”

A „bibliahű” keresztyének pontosan tudják, mit akar Jézus, és annak min-

Kálvinista teljesítményi szemlélet

A fundamentalisták a Bibliában találnak választ kérdéseikre, még akkor is, ha a Biblia a miénktől teljesen eltérő élethelyzetben keletkezett. Úgy látszik, mintha egyetlen kézmozdulattal félre lehetne söpörni a felvilágosodás minden felismerését. És semmiképpen sem csupán együgyű emberek vallják magukat nyíltan a fundamentalista hit követőinek. Ellenkezőleg: Sokan intelligensek, akadémiai képzettségük van, vagy sikeres üzletemberek, s gyakran nemcsak sikeresek, hanem hatalmas pénzügyi hatalommal is bírnak. Számukra a gazdagság és a keresztyénség nincs ellentmondásban. Emögött az a kálvinista meggyőződés rejlik, hogy Isten áldása a külső jólétben is megnyilvánul. A teljesítményi szemléletmód különösen Amerikában játszik nagy szerepet. A szorgalmas és sikeres ember helyet kap a mennyországban. Aki kemény munkával tekintélyre és gazdagságra tesz szert, annak Isten már itt a földön megmutatja, hogy kiválasztotta az örök életre. Ez a szemlélet mindmáig része a kálvinista gondolatvilágnak. Egyáltalán nem túlzás azt állítani, hogy sok gazdasági újítás – mindenekelőtt az Egyesült Államokban – elképzelhetetlen lenne a kálvinista tan nélkül. A gyakran megcsodált „tipikusan amerikai beállítottság”, nevezetesen hogy az ember „nem hagyja legyűrni magát”, és „folytonosan újakezdi”, a kreativitással és az ötletgazdagsággal együtt ennek a vallási mozgalomnak a maradványa.

Az amerikai fundamentalista vállalkozók azért veszélyesek, mert összekapcsolják a tőkét és a hitet. Ami a társadalmi igazságosságot illeti, teljesen háttérbe szorítják a biblikus nézeteket. Az az adóreform ugyanis, amely előnyben részesíti a gazdagokat, éles ellentétben áll a Biblia követelményeivel. Rendkívül aggasztó az a „cionizmus” is, amely jellemző a keresztyén fundamentalistákra, s nem csupán az amerikaiakra. Ézsaiás próféta beszél arról, hogy „az Úr napja” Jeruzsálemben, Sion hegyén fog bekövetkezni (Ézs 25,6). Ezért aztán nem lehet megengedni, hogy ma iszlám központ álljon a régi templomhegyen. A „bibliahű” ke-

denki számára érvényesnek kell lennie – függetlenül attól, hogy az illető hisz-e benne, vagy sem. Veszedelemes párhuzamokat figyelhetünk meg itt az iszlamizmussal. Irakban megtapasztaljuk, mi történik akkor, ha két fundamentalista áramlat talál egymásra: Terror és ellenterror keletkezik.

resztyének ezért teljesen Izrael oldalára állnak a közel-keleti konfliktusban.

Tudatosítanunk kell, hová vezethet az a hit, amelyik szélsőségesen fundamentalista forrásokból táplálkozik. Objektíven szemlélve groteszknak tűnik, hogy Bush megnyerhette a második elnökválasztást, hiszen végül is az ő számláját terhelik a háborús hazugságok, az iraki káosz, a háborúra költött, mérhetetlen mennyiségű pénz, a számos amerikai katona halála és a betegeskedő gazdaság, valamint a munkahelyek számának állandó csökkenése. Hogyan érvényesülhetett Bush John F. Kerryvel, azzal a politikussal szemben, aki intellektuális szempontból torony magasan fölötté áll, aki Vietnamban szolgált, miközben Bush meglógott a katonai szolgálat elől? Kerry is hívó keresztyén. Ám ez a katolikus az értelmére, a rációra és a felvilágosultságra épít, nem pedig az érzelmekre, mint Bush. De éppen Bush érzelmi és kínosan mutogatott keresztyénsége segítette őt győzelemhez. Az amerikaiak többsége „a Gondviselés emberének” tartja őt. A republikánusok üzenet így hangzott: „Aki George Bush ellen van, Isten ellen van.” Ezzel szemben semmi esélye nem volt a tárgyilagosan hívős John F. Kerrynek. Még a katolikusok is hátat fordítottak neki, a jobboldali protestáns keresztyénekek vállaltak közösséget, és a választási kampányban óvtak attól, hogy az emberek Kerryre szavazzanak. Aki Kerryre szavaz, bünt követ el – hirdették a papok a szószékről. Kerrynek az abortusszal, az összejt-kutatással és a homoszexuális házassággal kapcsolatos álláspontja összeegyeztethetetlen a katolikus egyház tanításával. Bush tizenegy szövetségi államban ráíratta a szavazócédulákra a homoszexuális házasság tilalmáról való népszavazás tervét, és a jobboldali keresztyéneket biztosította arról, hogy korlátozni fogja az abortusz szabadságát. Röviddel a választás után nyilvánosságra hozta második kormányzati szakaszára vonatkozó terveit. Ezek között az iraki felkelők fellegvárainak lerombolása mellett az Iránban és Észak-Koreában végrehajtandó rendszerváltásról is szó esik,

valamint azokról a stratégiákról, amelyek a Kína, Oroszország és egy sor „agresszív latin-amerikai kormány részéről” fenyegető veszélyek ellen irányulnak.

Az a politika, amely számtalan ember lemészárlásáért felelős, amely a gazdagokat még gazdagabbakká, a szegényeket pedig még szegényebbekké teszi, ellentmond a Biblia üzenetének, amely a béke és az igazságosság mellett száll síkra. A bigottság azonban éppúgy jellemző sok fundamentalistára, mint az elveken lovaglás és a prűderia. Gondoljunk csak a korábbi elnök, Bill Clinton kalandjaira Monika Lewinsky-vel. A jámbor, erényes amerikaiak felháborodtak, de egyidejűleg nem győzték eleget nézni és hallgatni a médiumok beszámolóit. És mit tartsunk az egykori amerikai igazságügyi miniszterről, John Ashcroftól, aki csak úgy volt hajlandó lefényképeztetni magát Iustitia istennő szobrával, ha eltakarják annak kebleit? Ashcroft nem iszik, nem dohányzik, nem táncol és nem nevet, mivel az ő keresztyén felfogása szerint mindez bűn.

A keresztyéneknek megváltottabaknak kellene látszaniuk, vélte egyszer Nietzsche, és igaza volt. Micsoda istenkép ez – annak az Istennek a képe, aki sajnálja tőlünk az életet, bár egyidejűleg arról beszél, hogy „az élet teljességét” akarja adni nekünk? Micsoda Isten az, aki a legkisebb vétket is megtorolja, anélkül hogy annak okai és háttere iránt érdeklődne?

A fundamentalista keresztyéneknek megvannak az elveik. Például az ember megmarad boldogtalan házasságában is, mivel mint keresztyének nem szabad elválnia. A fundamentalisták nem ismernek kompromisszumot. A hazugság hazugság. Isten nem tesz különbséget, és a hazugság mindig bűn. Ez sokakat hoz nehéz helyzetbe a hétköznapiak során. Például ha egyszer le kell tagadniuk, hogy főnökük benn van a hivatalban. Vagy nem hajlandóak hazudni, s akkor az állásukat veszélyeztetik, vagy hazudnak, s akkor bűnösnek érzik magukat Isten előtt. Gyakran szenvednek rossz lelkiismeretüktől. Mekkora segítség lenne sokak számára, ha képesek lennének különbséget tenni, és fontolóra tudnák venni, hogy az ember árt-e valakinek egy hazugsággal, vagy esetleg éppenséggel segít.

Elke Endraß – Siegfried Kratzer

A fenti írás részlet a szerzők Megbetegítő hit? Kiutak a válságból c. kötetéből, amely a Kálvin Kiadó gondozásában jelent meg, s az egyházi könyvesboltokban kapható (ára 980,- Ft). Ezennel is köszönjük a kiadónak a közlés jogát.